

6. Models and Methods in Social Network Analysis / ed. P. J. Carrington, J. Scott, S. Wasserman. Cambridge University Press, 2005. 344 p.

7. Kietzmann J., Hermkens K., McCarthy I., Silvestre B. Social Media? Get serious! Understanding the functional building blocks of social media. *Business Horizons*. Vol. 54. Issue 3. P. 241–251. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.bushor.2011.01.005>.

8. Digital trends 2018: 153 pages of internet, mobile, and social media stats. The Next Web. 2018. URL: <https://thenextweb.com/contributors/2018/01/30/worlds-internet-users-pass-the-4-billion-mark/> (дата звернення: 1.04.2019).

Fazlich D., Hudoshnyk O. The influence of social networks on the promotion of space theme in the media

The research was conducted on the basis of popular accounts in social networks: "Dr. Michio Kaku" and "NASA" on Facebook, "SpaceX" and "QWERTY" channels on YouTube, Scott Kelly's page and Yuzhnoye Design Office in Instagram. The statistical analysis of these accounts was performed with the help of the "Popsters" service. Also, the type of content published by page moderators, the language of writing accompanying the texts, the style of images, the peculiarities of video clips, etc. were analyzed.

The factors that directly affect the creation of popular science content in various social networks were identified. The audience features and statistics research presented the recipient engagement statistics for each type of community and accounts devoted to space subjects; comparative organizational, thematic and promotional innovations in content creation on personal pages and organization pages.

The study of the peculiarities of content formation and the creation of an audience around the theme of space is poorly investigated, since it was not separated from the science popularization theme.

Our research is devoted to the study of the features of the content's formation directly on the cosmic subject, in what is its novelty.

Selected factors provide an understanding of the principles which allow to create popular content on the theme of space and science in general.

Keywords: *space; social networks; followers; organic reach; content.*

DOI: 10.5281/zenodo.2839572

Історичні наративи українського коміксу

Чоботаренко Я. А., Гудошник О. В.

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Проаналізовано ідейно-тематичне навантаження та художньо-стильові особливості «Мальованої історії Незалежності України» братів Капранових, графічного роману групи авторів «Воля: The Will» та «Легенды о пропавших рудокопах», створеної за п'єсою Григорія Туренка «Подземное поднебесье». На їх прикладі розглянуто особливості вираження в комікс-культурі документалізму, схарактеризовано його синтетичні жанри та форми. Вивчено реалізацію категорій «документальність», «час» та «простір» у кожному з творів.

Hudoshnyk O., Candidate of Philological Sciences
(Ph. D.), Associate Professor,
e-mail address: ovgudoshnik@gmail.com,
Chobotarenko Y., Graduate Student,
e-mail address: yana.chobotarenko@gmail.com,
tel.: +380962498736,
Oles Honchar Dnipro National University,
13, Naykova Str., Dnipro, 49050, Ukraine

Гудошник О., канд. філ. наук, доцент,
електронна адреса: ovgudoshnik@gmail.com,
Чоботаренко Я., магістр,
електронна адреса: yana.chobotarenko@gmail.com,
тел.: +380962498736,
Дніпровський національний
університет імені Олеся Гончара
вул. Наукова, 13, Дніпро, 49050, Україна

Ключові слова: комікс; наратив; альтернативна історія; документальний комікс; трансмедійність; український комікс.

1. Вступ

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень та публікацій. Осмислення історичного наративу сьогодні відбувається у полі тяжіння декількох потужних тенденцій. Перша пов'язана з уже усталеною у сучасній історіографії традицією наративізації у представленні історичних розвідок (роботи Дж. Деймонда, Н. Фергюсона, Ф. Фукуями, Ю. Харарі та ін.), максимально спрямованих на аудиторні запити: популяризаційна риторика, використання різних платформ для поширення знань, активна комунікація з читачами та створення певної наукової спільноти через сайти книг, персональні акаунти у мережах, чисельні лекції та інтерв'ю тощо. Оповідальна стилістика такого наукового контенту легко корелюється з візуальними формами презентацій, звідси – поява цілого напрямку освітніх коміксів із власною типологією (дитячі, шкільні, е-комікси, мультимодальні, наукові тощо) та методикою аналізу структур (див., наприклад: [1]) та ефектів [2]. В межах цього напрямку ми розглянули книгу братів Капранових «Мальована історія Незалежності України»; різноплатформенні засоби презентації регіональної історії дослідили на прикладі видання групи криворізьких авторів «Подземное поднебесье». З іншого боку, існує не менш усталена традиція коміксу історичного [3], який у сучасній коміксології представлений *documentary comics* [4; 5], комікс-журналістикою (*Graphic Journalism*) [6; 7] та різними варіантами комеморативних практик [8], з новою інтерпретацією постдокументалізму та концептів національної ідентичності. Спробою аналізу останнього став розгляд діалогії «Воля: The Will».

Мета статті. На прикладі різножанрових коміксів представити національні, регіональні та альтернативні презентації історичного дискурсу українським мистецтвом графічної нарації.

Об'єкт дослідження – представлення історії у форматі коміксу на прикладі видань: брати Капранови «Мальована історія Незалежності України» (Київ : Гамазин, 2013); Д. Фадєєв, О. Бондаренко, В. Бугайов, О. Пилипович «Воля: The Will» (*Asgardian Comix*. Т. 1, 2. 2017, 2019); «Легенда о пропавших рудокопах» (Г. Туренко «Подземное поднебесье». Київ: Книга-Плюс, 2018).

Методи дослідження. Аналіз спирається на загальнонауковий метод опису через представлення традиційних жанрово-стильові характеристик видань з урахуванням системоформуючих факторів комікс-культури (композиція через послідовність зображення, акцентуація героїчних образів, альтернативність хронотопу) та метод порівняння як засіб виокремлення типологічних форм презентації історичних концептів.

2. Результати й обговорення

Енциклопедичний наратив: історичний сторітелінг. «Мальована історія Незалежності України» авторства братів Капранових, яка вийшла у світ у Києві в 2013 р., є яскравим прикладом сучасного синтетичного формату серйозного (документального) коміксу, який поєднав в собі неопідручник з історії (енциклопедію) з візуальними елементами (графікою у стилістиці коміксу) та інфографікою (мапи). Капранівський варіант історії України – це не набір фактів і визначних дат, а розповідь, створена на основі документальних першоджерел, складна синергія достовірної історичної інформації, поданої у хронологічному порядку, біографій значущих історичних постатей, документів, фото, свідчень трагічних та радісних для країни подій.

Обраний формат відтворення документальності з інтегрованими елементами коміксу робить вивчення (пізнання) багатой на неоднозначні події історії країни доступним, цікавим та захоплюючим. Кожна тема подана лаконічно, за допомогою методики сторітелінгу, а формат подачі нагадує лонгрід електронних ЗМІ. Графічна складова органічно інтегрована у текстову й за об'ємом переважає. Її створювали шестеро художників із Рівного, Чернігова, Дніпра, Вінниці, Миколаєва та Львова, проте візуальних розбіжностей не спостерігається: художня цілісність витримана, ніби над книгою працював один художник. Цей фактор особливо важливий для сприйняття усіх частин багатовікової української історії як цілісного контенту, об'єднаного не тільки художньо та стилістично, а й ідейно-тематично. Адже самі автори в інтерв'ю підкреслювали: «Українська історія – це чорні діри у сотні років, прохідний двір для різних племен та народів. Українська історія – клаптикова ковдра, як хронологічно, так і географічно – шматки з історії Галичини, Волині, Буковини чи Криму стирчать із загального полотна, неначе уламки інопланетних цивілізацій» [9].

Книга єднає історію всіх українських земель – від Карпат, Буковини та Галичини до Слобожанщини й Криму. Щодо структури твору братів Капранових, візуальні елементи займають більше половини загального обсягу. Графікою коміксу (6–8 малюнків до кожного розділу) передані знакові події, важливі битви, коміксними філактерами відтворені діалоги.

У чорно-білій мінімалістичній графіці, діалогах відомих чи маловідомих історії персонажів зосереджено основні моральні цінності та орієнтири українського народу: воля, свобода, мужність та хоробрість на сторожі захисту своєї незалежності, шаноба до традицій, миролюбність, основні культурні традиції тощо. Усі 60 сторінок об'єднує одна ідейна лінія – розвиток державності в контексті культури та менталітету українців. Чи не вперше історичні події подаються у змістовій єдності з ідейною складовою – тими поглядами, що були притаманні широкому загалу українців у певний проміжок часу.

Варто відзначити комічний характер більшості графічних малюнків книги: гумор та іронія здебільшого виражені у вербальній складовій (репліках героїв), підкреслюючи основні для українців риси характеру: кмітливість, почуття гумору, пісенність, щирість, дружелюбність, силу волі, прагнення до свободи тощо.

На відміну від звичайного коміксу, де розповідається про людей героїчного типу у конкретний проміжок часу, мальована енциклопедія Капранових відрізняється саме формою презентації матеріалу. Складний для сприйняття монументальний документальний нарратив поданий групою авторів у зручному для сучасного читача форматі сторітелінгу, розповіді про події та історичні постаті різних епох через призму соціальної проблематики, наукових фактів, ідейного, національного базису тощо.

Альтернативний історичний нарратив. Графічний роман «Воля. The Will» – це альтернативна історія України початку ХХ ст. Основна тема – здобуття Україною у 1918 р. незалежності. Героями твору, який набув статусу майже культового за перші місяці продажів, стали Павло Скоропадський, Павло Кривоніс, Михайло Грушевський, Нестор Махно та ін. Такий *political fiction* має на меті зобразити реальність, яка могла б статися, якби історія в один зі своїх переломних моментів попрямувала іншим шляхом під впливом певної низки обставин, вчинків лідерів, технічних можливостей тощо.

Назва коміксу транслює провідну ідею твору: враховуючи англійське «уточнення», значення слова «воля» трактується не лише як «свобода», а як «сила волі» – вона ж провідна характеристика майже всіх головних персонажів.

Гіпотетична Україна – якою вона могла б бути? Звісно, фантазія авторів презентувала зовсім не схожих на звичні постаті з підручників історії образи гетьмана Скоропадського, першого президента Михайла Грушевського, «батька анархії» Нестора Махна, очільника таємної канцелярії Симона Петлюри, професора і дзюдоїста Михайла Грушевського, першого президента Української академії наук Володимира Вернадського, якого читач бачить, наприклад, за кермом цепеліна. Але, на думку авторів, так і має бути в альтернативній історії, де Українська Народна Республіка у 1918 р. втримала свої незалежні позиції, змінивши хід світової історії.

Після кожного епізоду коміксу подається інформація, яка розкриває реальні прототипи чи постаті з епізоду – ці частини коміксу особливо прискіпливо редагувалися історичними консультантами (зовнішній вигляд німців, українців, більшовиків, техніки, одягу, вулиць тощо). Наповнена реалістичною деталізацією та документальними фактами до точного відтворення, наприклад, форми армії УНР (цьому сприяли спеціалісти з історичної реконструкції), цитатами, артефактами, символами, ця серія коміксів, напевно, вперше в українському медіапросторі створила цілісний історичний всесвіт, вийшовши за межі стандартної лінійності подачі сюжету. Причому героїчне виступає тут потужною характеристикою вітчизняного культурного міфу через альтернативне прочитання історії та відомих персоналій. Це стало можливим завдяки застосуванню популярної нині стилістики стім-панку, яка відображає суспільство в епоху бурхливого розвитку промислових технологій, техніки, науки тощо.

У альтернативному світі Україна постала як успішна сильна країна, а не жертва чужої агресії, як її багато років зображали та, відповідно, так і бачили у світі. Це повноцінна держава Європи із сильними традиціями та широкими перспективами розвитку (знову ж таки – проекція вектору дії у майбутнє). Комікс показує, що в 1918 р. Українська Держава могла б вистояти за наявності суперзброї та надгероїв.

Героїчний епос, помножений на наукове розуміння документального, показує нам інтеграцію минулого у сьогодення, де філософія міфу обумовлюється візуальною стилістикою коміксної оповіді, а героїка стає кодом національної ідентифікації (поєднання розповіді, міфу та документалізму) (докл.: [5]). Отже, цінність, новизна та актуальність графічного роману «Воля: The Will» – у репрезентації засобами жанру альтернативної історії минулого України, що має свою давно визначену цілісність, історію, героїв, трагічне минуле й світле майбутнє – і ця історія «продовжується» реаліями сьогодення країни.

Комікс у трансмедійному нарративі. Трансмедійна розповідь використовує мови різних мистецтв (слово, зображення, знак-документ тощо) та різні канали трансляції. Ця багатоплатформність (поліканальність) не заважає створенню єдиної картини світу: дискретне окреме стає частиною цілого. Таким прикладом трансмедійної історії може слугувати графічний роман 2018 р., створений на конкретному регіональному матеріалі – історії рудокопів початку ХХ ст. – часів становлення перших копалин Криворізького залізорудного басейну. Мова йде про книгу групи криворізьких авторів «Легенда о пропавших рудокопах».

Елементів документальності тут менше, ніж у попередніх аналізованих творах. На перших сторінках читача попереджають, що усі персонажі та події вигадані, а будь-які збіги випадкові, і це ще більше інтригує потенційного читача.

Сюжет будується у складній нелінійній системі. Композиційна структура повторює у зворотному напрямку мотиви п'єси-фантазмагорії Григорія Туренка «Подземное поднебесье» (сценічні ескізи до неї подано із зворотного боку книги). Художник Іван Агеєнко створив комікс

у класичному стилі соцреалізму, і це сприймається дещо алогічно, враховуючи фантазмагоричний характер твору, в основі якого лежать численні подорожі у часі (з минулого в майбутнє) трьох гірників-рудокопів. Такий інструмент, як подорож у часі (від початку століття до його кінця, із зануренням майже у кожне десятиріччя), створює широкі можливості для розвитку сюжету. Із документів стрижнем є скан-копія історії постановки п'єси у Криворізькому театрі драми та музичної комедії ім. Тараса Шевченка, а саме: розповідь автора Григорія Туренка («История написания и мытарств "Подземного поднебесья"») та протокол рішення Криворізької міської ради за підписом колишнього мера Юрія Любоненка про виділення п'яти тисяч гривень на постановку.

Трансмедійний характер твору доповнює також публікація авторства Ганни Мусатової «Пробьется ли к свету рампы "Подземного поднебесья"». Пізніше, вже після створення графічного роману, був також відтворений на інтернет-хостингу каналу YouTube аудіоспектакль «Легенда о пропавших рудокобах. Пролог», візуалізація якого передана малюнками із графічного роману.

У цьому творі розмежованість категорії часу двобічна. З одного боку, сюжетом та авторським задумом «дозволено» трьом героям роману – мудрому Діду, імпульсивному Митьку (пізніше Олексію Вахрушеву) та розважливому Тихону подорожувати в часі та просторі за допомогою чарівної «будьонівки» та Великого Духу майже безсистемно. Єдиний принцип – це завжди подорож «уперед», в майбутнє. А друга особливість – герої одразу потрапляють в епіцентр (круговерть) складних подій. Сюжет їх часто розділяє, проте, з'єднані своїм минулим (замість смерті у шахті вони обрали життя за волею Великого Духу), вони намагаються знову зустрітися. З іншого боку, часова розмежованість представлена у документальній частині коміксу – вищеперерахованих документах, статтях, які ніби продовжують подорож твору Туренка у майбутті.

Продюсер та автор ідеї проекту – адвокат та краєзнавець Ігор Рукавіцин – показав приклад поєднання, здається, непоєднуваного. Ідейно-сміслові навантаження живе в романі саме по собі, сюжетні перипетії – також самостійні, документальне підґрунтя – продовжує тлумачення читачами розуміння цієї історії, але ніяк не зв'язує її із змістом твору та його ідейно-художньою цінністю.

Фантазмагорія Туренка, виражена у драматичному творі, не відбулася як постановка на сцені театру, проте через роки (теж своєрідна мандрівка в часі) реалізувалася у жанрі графічного роману (коміксу) та у цифровому аудіоспектаклі. Власне, текст, на додачу до графіки роману й інтернет-каналу, живе ніби окремо у медіапросторі – отже, маємо зразок трансмедійної розповіді. Це дозволяє широкій аудиторії театралів, краєзнавців, журналістів та поціновувачів жанру коміксу знайти зручний для себе формат.

3. Висновки

Автори сучасних вітчизняних комікс-зразків працюють у складному синтетичному полі. Їх комікс-історії балансують між документалістикою та альтернативною історією, використовуючи можливості сучасних медіатехнологій, технічного прогресу, комунікаційних каналів, притому враховуючи запити сучасної аудиторії.

Документальний комікс жанру альтернативної історії, трансмедійні зразки, створені на регіональному матеріалі, цікаві для дослідження як на рівні наукової, історичної цінності, так і на рівні якісного розважального продукту. Проте вкласти в одне «прокрустове ложе» усі зразки

історичного українського коміксу неможливо через різний характер вираження історичного нарративу. Одні «сильніші» в документальній та виховній цінності, інші несуть більш потужний емоційний потенціал, треті виокремлюються за рахунок своєї трансмедійності. Проте об'єднує їх схожа мета – повернутися до минувшини для вирішення проблем сьогодення, зберегти історичну пам'ять для наступних поколінь, при цьому розважити читача цікавою розповіддю-екшн, із залученням максимуму засобів та можливостей візуалізації.

Список використаних джерел

1. Lazarinis F., Mazaraki A., Verykios V. S., & Panagiotakopoulos C. E-comics in teaching: Evaluating and using comic strip creator tools for educational purposes. *10th International Conference on Computer Science & Education (ICCSE)*. Cambridge University (UK), 2017. DOI:10.1109/iccse.2015.7250261.
2. McNicol S. The potential of educational comics as a health information medium. *Health Information & Libraries Journal*. Vol. 34. Issue 1. P. 20–31. DOI:10.1111/hir.12145.
3. Witek J. *Comic Books as History: The Narrative Art of Jack Jackson, Art Spiegelman, and Harvey Pekar*. Univ. Press of Mississippi. 1989. 164 p.
4. Chute Hillary L. *Disaster Drawn: Visual Witness, Comics, and Documentary Form*. Cambridge: Harvard UP, 2016. 359 p.
5. Гудошник О.В. Documentary comics у сучасному науковому дискурсі та українському комікс-просторі. *Communications and Communicative Technologies*. 2019. Вип.19. С. 32–40. DOI: 10.15421/291905.
6. Koçak K. Comics journalism: towards a definition. *International Journal of Humanities and Cultural Studies (IJHCS)*. Vol. 4. Issue 3. P. 173–199.
7. Чоботаренко Я. А., Гудошник О. В. Жанрова своєрідність графічної журналістики (на прикладі роману Джо Сакко «Палестина»). *Масова комунікація у глобальному та національному вимірах*. 2018. Вип. 10. С. 150–153.
8. Половинчак Ю. М. Комеморативні практики в сучасному інформаційному просторі. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2018. № 2. С. 94–100.
9. Брати Капранови: «Нас категорично не влаштовує історія України». URL: <https://vsiknygu.net.ua/news/17353/> (дата звернення^ 4.05.2019).

Chobotarenko Y., Hudoshnyk O. Historical narratives of the Ukrainian comic book

Substantive characteristics of modern samples of the national historical and documentary graphic novel are presented. The emphasis is placed on the genre diversity of the historical narrative in the Ukrainian comic book.

The author analyzes the ideological and thematic filling and the artistic-style features of the “Crazy History of Ukraine’s Independence” written by the Kapranov brothers, a graphic novel “Will: The Will” created by the group of authors and “Legends about the missing mines”, created on the base of the play “Underground Underground” by Grigory Turenko. On their example, the author defines the peculiarities of the beginnings in the comic-culture of documentalism, which is characterized by its synthetic genres and forms. The categories “documentality”, “time” and “space” in each work are studied.

The expression of national peculiarities and Ukrainian mentality in the domestic documentary graphic works is researched from the point of view of the history representation history, and the use of storytelling techniques.

The value of the samples of comic books of Ukraine mentioned above is shown. Their relevance, peculiarity, educational and up-bringing functions are characterized. The results of the work can be used in further research of the historical narrative of the Ukrainian comic book.

Keywords: comic book; narrative; alternative history; documentary comic book; transmedia; graphic novel; Ukrainian comic book.